

ГАРАНТІЇ ДЛЯ ПРИСЯЖНИХ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

*НТУ «Дніпровська політехніка»***Пархоменко В.О.****Науковий керівник: д.ю.н., доц. Блінова Г.О.**

Введення воєнного стану на всій території держави відобразилося на процесі здійснення правосуддя судами України. Для запобігання загрози життю та здоров'ю суддів та учасників судового процесу на тимчасово захоплених територіях держави наразі зупинено здійснення правосуддя. Однак, навіть в умовах воєнного стану конституційне право людини на судовий захист не може бути обмежено, оскільки відповідно до статей 10 та 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» у період воєнного стану повноваження судів не можуть бути припинені [1].

Правосуддя в умовах воєнного стану згідно ст. 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» на території, на якій введено воєнний стан, здійснюється лише судами. На цій території діють суди, створені відповідно до конституції України. Скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється. У разі неможливості здійснювати правосуддя судами, які діють на території, на якій введено воєнний стан, законами України може бути змінена територіальна підсудність судових справ, що розглядаються в цих судах, або в установленому порядку змінено місцезнаходження судів.

Конституція України у статтях 124, 127, 129, наголошує В.М. Онуфрієв, визначає основні засади інституту присяжних в Україні, закріплюючи його як форму реалізації безпосередньої участі народу у здійсненні правосуддя, а стаття 22, встановлюючи невичерпність прав людини, наділяє її публічним суб'єктивним правом бути присяжним. Положення Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 рр. свідчать про зацікавленість суспільства та публічної влади в посиленні ролі суду присяжних у правосудді [2; 3]. Судова статистика демонструє, що кожного року суд присяжних розглядає більше 10 000 цивільних справ окремого провадження, тобто 13-15% з усієї кількості справ відповідної категорії [4].

Для участі присяжних у справах окремого провадження в межах цивільного процесу, а саме щодо обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи; надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності; усиновлення; надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку; примусову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу, складення ними присяги законом не передбачено [5; 2, с. 1]. Тому В.В. Смірнова ставить питання про момент набуття особою правового статусу присяжного під час участі у розгляді справ окремого провадження. Цей науковець вважає, що доцільно на законодавчому рівні встановити, що особи, включені до списку присяжних, є кандидатами у присяжні, які надали письмову згоду бути присяжними, однак ще не реалізували своє право на участь у здійсненні правосуддя шляхом безпосереднього розгляду конкретної справи у

суді. Водночас моментом набуття кандидатом у присяжні статусу присяжного пропонує визнати момент отримання останнім письмового запрошення для участі у розгляді конкретної судової справи в якості присяжного [6, с. 3].

В.М. Онуфрієв вважає, що на відміну від усталеного уявлення про інститут присяжних як інститут, найбільш затребуваний кримінальним судочинством, кількість справ, що розглядаються в межах цивільного судочинства судом присяжних значно перевищує. Проте рівень правової регламентації діяльності суду присяжних у ЦПК України обмежується нормами, що містяться у ч. 2 ст. 34, п. 4 ч. 1 ст. 70, ч. 4 ст. 293, на відміну від КПК України, що містить більше десятка таких статей та регулюванню провадження в суді присяжних присвячено цілий другий параграф 29 глави КПК України [2, с. 154]. Тому на наш погляд необхідно розглядати уточнення правового статусу присяжного в цивільному процесі шляхом деталізації зазначених статей Цивільного процесуального кодексу України.

Загалом у Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки та проекті Закону України «Про суд присяжних» відображено основний вектор сучасної реформи системи судочинства, а саме посилення впливу суду присяжних на правосуддя [3; 7], проте ці документи не достатньо приділяють уваги саме удосконаленню інституту присяжних в цивільному процесі.

Крім того, з метою уникнення небезпеки життю та здоров'ю відвідувачів суду, працівників апарату суду, суддів, учасникам судових процесів під час воєнного стану судовою владою рекомендується цим особам утримуватися від відвідування судів. Водночас, жодні роз'яснення судової влади не уточнюють дії присяжних під час воєнного стану.

На наш погляд, є потреба у роз'ясненні правового статусу присяжних та удосконаленні правових гарантій безпеки присяжних під час воєнного стану.

Основою для таких гарантій є рекомендації Ради суддів України щодо роботи судів в умовах воєнного стану. Згідно цих рекомендацій у випадку загрози життю, здоров'ю та безпеці відвідувачів суду, працівників апарату суду, суддів оперативно приймати рішення про тимчасове зупинення здійснення судочинства певним судом до усунення обставин, які зумовили припинення розгляду справ. Інформувати про такі рішення оперативні штаби, Верховний Суд, Раду суддів України, ДСА України. Визначити відповідальну особу, яка має забезпечити актуальний облік працівників апарату та суддів, з урахуванням визначеної форми роботи суду (дистанційної, тощо). Щоденно збирати інформацію про фактичне місцезнаходження суддів та працівників апаратів судів, з'ясувати причини відсутності на роботі або причини неможливості явки на роботу (передавати ці дані ТУ ДСА України, ДСА України). Суддям та працівникам апаратів судів передавати інформацію про своє місцезнаходження, в тому числі й про вступ до сил територіальної оборони або лав Збройних сил України. Вживати заходи необхідні для виплати заробітної плати.

На наш погляд, присяжні також мають право на аналогічні соціальні гарантії та захист під час воєнного стану. Тому пропонуємо РСУ врегулювати

також питання функціонування суду присяжних та уточнити економічні, соціальні, безпекові гарантії для присяжних під час воєнного стану.

Перелік посилань

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
2. Онуфрієв В.М. Адміністративно-правовий статус присяжного в суді: теоретичні питання та практика реалізації: дис. на здобут. наук. ступ. канд. юрид. наук. Запоріжжя. 2021. 191 с.
3. Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки: Указ Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021. *Урядовий кур'єр*. 15.06.2021. № 113.
4. Суд – 2019 у цифрах (за даними судової статистики). 06.04.2020. URL: <https://politovita.ba.org.ua/novyny/sud-2019-u-tsyfrah-za-danymy-sudovoyi-statystyky/>
5. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40-41, 42. Ст. 492.
6. Смірнова В.В. Щодо моменту набуття особою правового статусу присяжного. *Сучасне правотворення: питання теорії та практики : міжнародна науково-практична конференція, м. Дніпро, 5-6 червня 2020 року*. Дніпро : Громадська організація «Правовий світ», 2020. С. 1-8
7. Проект Закону України «Про суд присяжних» № 843 від 14.07.2020. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=6946
8. Рада суддів України оприлюднила рекомендації роботи судів в умовах воєнного стану. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/rsu-opublikovala-rekomendaciyi-shchodo-roboti-sudiv-v-umovah-voennogo-stanu.html>